

กฎหมายในภาคอีสานก่อน ปฏิรูปการปกครอง¹

สุวิทย์ อีรสาสวัสดิ์²

ในยุคโบราณสังคมในอีสานใช้จารีตประเพณีเป็นเครื่องมือในการรักษาคุณค่าของสังคมขณะนั้นเอาไว้ แต่ต่อมาเมื่อประชากรเพิ่มขึ้นสังคมก็ซับซ้อนขึ้น ปัญหาต่างๆ ก็เพิ่มมากขึ้น ความผิดต่างๆ ก็หลากหลายขึ้น จนผู้ปกครองต้องตรากฎหมายออกใช้เพื่อให้ผู้ปกครองตัดสินข้อพิพาทด้วยมาตรฐานเดียวกันในความผิดอย่างเดียวกัน เพื่อจะได้รักษาความยุติธรรมของสังคมเอาไว้ได้

กฎหมายอีสานที่พบในภาคอีสานมีหลายฉบับ แต่ในบทความนี้จะยกมาวิเคราะห์ 3 ฉบับ เพื่อให้เห็นถึงลักษณะของกฎหมายและเนื้อหาของกฎหมายที่ใช้ในภาคอีสานในยุคก่อนปฏิรูปการปกครอง

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานวิจัยประวัติศาสตร์ลาวอีสาน พ.ศ. 2322-2488 ขอขอบคุณศูนย์วิจัยพลักษณ์สังคมลุ่มน้ำโขง ซึ่งให้ทุนวิจัยเรื่องนี้

² รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ภาพโดย : อุดมรัตน์ ดีเอง

กฎหมายทั้ง 3 ฉบับมีลักษณะเหมือนกันอยู่อย่างหนึ่งคือ ไม่มีการจัดเป็นหมวดหมู่ให้เป็นระบบเหมือนกฎหมายในปัจจุบันหรือแม้จะเปรียบเทียบกับกฎหมายตราสามดวงก็เทียบไม่ได้ เพราะกฎหมายตราสามดวงที่ปฏิรูปใน พ.ศ. 2347 (ปลาย ร.1) ก็จัดหมวดหมู่เป็นระบบดีมาก

ภาษาที่ใช้ในกฎหมาย 2 ฉบับแรก คือ กฎหมายพิจารณาอาณัติและธรรมเนียม กับกฎหมายหนองบัวลำภูฉบับบ้านเหล่าหมี่ (บ้านนี้อยู่ในตำบลเหล่าหมี่ อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร) ใช้ภาษาไทยลาวเป็นภาษาที่ใช้ในล้านนา ล้านช้าง และภาคอีสาน เพราะประชากรในพื้นที่ดังกล่าวใช้ภาษาไทยลาว (คือ ภาษาลาว ภาษาที่ใช้ในล้านช้างและล้านนา ซึ่งเป็นภาษาตระกูลภาษาไทย และสามารถสื่อสารกับคนไทยในภาคกลางได้ แต่ศัพท์บางส่วนต่างกับภาษาไทยกลาง) ส่วนกฎหมายโบราณ (ฉบับสถาบันราชภัฏนครราชสีมา) ใช้ภาษาไทยภาคกลาง ซึ่งตัวอักษรในสมัยเดิมก่อนปฏิวัติเก่ามาก อ่านยาก เพราะเป็นตัวละครสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ส่วนกฎหมายหนองบัวลำภูสมัยเดิมใช้ตัวอักษรไทยน้อย กฎหมายพิจารณาอาณัติและธรรมเนียมเทียบกัน ผู้ปริวรรตมิได้ระบุว่าฉบับเดิมใช้อักษรอะไร แต่สันนิษฐานว่าเป็นอักษรธรรม เพราะกฎหมายฉบับนั้นสรุปสาระสำคัญมาจากกฎหมายโคสธาราษฎร์ ซึ่ง ถิ่น รัตนก เป็นผู้แปลมาจากภาษาลาวเมื่อปี พ.ศ. 2530 ตีพิมพ์โดยสภวิทยาลัยล้านนา เชียงใหม่ (ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่) กฎหมายโคสธาราษฎร์ตราโดยพระเจ้าโพธิสาลราช (ครองราชย์ พ.ศ. 2063-2090) สมัยสมเด็จพระไชยเชษฐาธิราช ซึ่งเป็นพระราชโอรสและเป็นกษัตริย์ที่สืบต่อจากพระองค์ อีกทั้งเป็นผู้ที่เคยปกครองทั้งล้านนาและล้านช้าง พระองค์จึงนำกฎหมายนี้ไปใช้ทั้งล้านนาและล้านช้าง ซึ่งขณะนั้นปกครองบางส่วนของภาคอีสานด้วย

สำหรับกฎหมายหนองบัวลำภูฉบับบ้านเหล่าหมี่ ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่าชาวบ้านเหล่านั้นอพยพมาจากหนองบัวลำภู สันนิษฐานว่านำกฎหมายนี้มาด้วย จึงเรียกกฎหมายนี้ว่า กฎหมายหนองบัวลำภู (สุวรรณ นันทจักร, 2531 : 2) แต่ผู้เขียนเชื่อว่ากลุ่มพระวอพระตายุ่งยากมากช่วงแยกตัวออกมาจากเวียงจันทน์ ต้องรบ

กับเวียงจันทน์หลายครั้ง และรบกับพม่าจากเชียงใหม่ด้วย จาก พ.ศ. 2302-2322 จึงไม่น่าจะมีเวลาทำกฎหมายขึ้นมาใหม่ ดังนั้น กฎหมายหนองบัวลำภูน่าจะเกิดขึ้นหลังจากไทยครอบครองลาวทั้งหมดและอีสานแล้วใน พ.ศ. 2322 กฎหมายนี้ส่วนหนึ่งคิดขึ้นใหม่ (ว่าด้วยการลักทรัพย์) แต่หลายส่วนลอกและเพิ่มเติมจากกฎหมายตราสามดวง (คือ กฎหมายสมัยอยุธยา) เช่น เรื่องการป้องกันสัตว์เลี้ยวไปกินข้าวเหยียบย่ำข้าว ซึ่งปรากฏในหน้า 4 ของกฎหมายฉบับนี้ ก็คล้ายกับพระอัยการเบ็ดเสร็จของกฎหมายตราสามดวงมาก บทลงโทษผู้ขับเกวียนไปเหยียบย่ำข้าวที่เป็นต้นเป็นรวงแล้ว ถูกปรับวัวหรือควาย 1 ตัว กับเงินเท่าค่าเกวียน 1 เล่ม หน้า 4 ตรงกับมาตรา 13 พระอัยการเบ็ดเสร็จ (กฎหมายตราสามดวง เล่ม 3, 2506 : 102) บทลงโทษผู้ที่แก้งถอนต้นข้าวผู้อื่น ในหน้าเดียวกันก็ปรากฏในพระอัยการเบ็ดเสร็จ มาตรา 17 (กฎหมายตราสามดวง เล่ม 3, เพิ่งอ้าง : 103) บทลงโทษผู้ไปหาปลาในนาแล้วเหยียบย่ำข้าวเขาเสียหาย ในกฎหมายนี้หน้า 8 ก็ปรากฏในพระอัยการเบ็ดเสร็จมาตรา 18 บทลงโทษผู้เอาจรมไปแก้งรดนาผู้อื่น ในกฎหมายนี้หน้า 9 ก็มีในพระอัยการเบ็ดเสร็จ มาตรา 19 (กฎหมายตราสามดวง เล่ม 3, 2506 : 103) ตลอดจนบทลงโทษผู้ลักกล้า ในกฎหมายนี้หน้า 9 ก็ปรากฏในพระอัยการเบ็ดเสร็จ มาตรา 21 (กฎหมายตราสามดวง เล่ม 3, 2506 : 104) จึงเชื่อว่า บางส่วนของกฎหมายหนองบัวลำภูฉบับบ้านเหล่าหมี (สุวรรณ, อ้างแล้ว : 1-2) น่าจะดัดแปลงมาจากกฎหมายตราสามดวง (กฎหมายตราสามดวงเล่ม 3, อ้างแล้ว : 95-125, 127)

สำหรับกฎหมายโบราณ (ฉบับสถาบันราชภัฏนครราชสีมา) ใช้ภาษาไทยกลางแต่มีเนื้อหาบางส่วน (นฤมล ปิยวิทย์, บ.ก. 2541 : 29-30) คล้ายกฎหมายตราสามดวง (ซึ่งส่วนใหญ่คือ กฎหมายสมัยอยุธยา) เช่น เรื่องการป้องกันปัญหาสัตว์กินข้าว พอถึงฤดูฝน เดือน 6, 7, 8 ให้เจ้าหน้าที่ตักขังร้องป่าวให้ราษฎรเตรียมผูกช้าง ม้า โค กระบือ อย่าปล่อยปลละเลย ซึ่งมีเนื้อหาตรงกับกฎหมายตราสามดวง เล่ม 3 พระอัยการเบ็ดเสร็จ มาตรา 1 หน้า 95 การปรับเงินผู้กระทำความผิด

ที่ปล่อยให้สัตว์เลี้ยงของตนไปกินข้าวหรือเหยียบย่ำนาจะถูกปรับตามประเภทของสัตว์ (ช้างถูกปรับมากกว่าม้า วัว ควาย) ตามจำนวนของสัตว์ ตามเพศของสัตว์ (ม้าตัวผู้ปรับตัวละเก้าพันเบี้ย ม้าตัวเมียตัวละแปดพันเบี้ย) และปรับตามอายุของต้นข้าว ถ้าเป็นกล้าจะถูกปรับน้อย ข้าวเป็นต้นแต่ยังไม่ออกรวงจะถูกปรับมากขึ้น ถ้าเป็นรวงจะถูกปรับมากกว่า ข้าวกองในลานยิ่งถูกปรับมากขึ้นไปอีก ระบบการคิดค่าปรับที่ปรากฏในกฎหมายโบราณนี้ (นฤมล, อ้างแล้ว : 31-32) คล้ายกับในพระอัยการเบ็ดเสร็จ (กฎหมายตราสามดวงเล่ม 3, อ้างแล้ว : 97) เพียงแต่ตัวเลขแตกต่างกัน คือ ในพระอัยการเบ็ดเสร็จปรับสูงกว่า เช่น ม้าตัวผู้กินข้าวที่เป็นต้นเป็นล่ำจะถูกปรับตัวละสี่หมื่นเบี้ย แต่กฎหมายโบราณฉบับนี้เก้าพันเบี้ย เป็นต้น จึงเห็นได้ว่าการปรับแก้ไขกฎหมายโบราณนี้ให้เหมาะกับท้องถิ่นอีสาน ที่ข้าวให้ผลผลิตต่ำกว่าภาคกลาง ราคาข้าวก็ต่ำกว่าด้วยจึงปรับผู้ละเมิดกฎหมายต่ำกว่า

ตาราง 1 เปรียบเทียบลักษณะและเนื้อหากฎหมาย 3 ฉบับในอีสาน

ลักษณะและเนื้อหา	ฉบับ	กฎหมายพิจารณาออกจากรและ ธรรมนูญการเทียบกัน ^(๓)	กฎหมายของบัวลำภู ฉบับบ้านเหล่าหมี่ ^(๓)	กฎหมายโบราณ (ฉบับสถาบัน ราชภัฏนครราชสีมา) ^(๓)
1. ลักษณะทั่วไป				
1.1 ภาษาที่ใช้		ภาษาไทย-ลาว (ภาษาเก่ามาก)	ภาษาไทย-ลาว	ภาษาไทยกลาง
1.2 ตัวอักษรที่ใช้ก่อนปริวรร		อักษรธรรม	อักษรไทยน้อย	อักษรไทยกลางต้นรัตนโกสินทร์
1.3 ผู้ตรากฎหมาย		พระเจ้าโพธิ์สาลราช (2063-2090)	ไม่ปรากฏหลักฐาน	รัชกาลที่ 1 (2325-2352)
1.4 ปีที่ตรากฎหมาย		ประมาณ พ.ศ. 2063-2090	หลัง พ.ศ. 2322	พ.ศ. 2331
1.5 ช่วงที่ใช้กฎหมาย		สมัยอยุธยาตอนกลาง - ต้นรัตนโกสินทร์	หลัง พ.ศ. 2322-ร.5	หลัง พ.ศ. 2331-ร.5
1.6 พื้นที่ที่ใช้กฎหมาย		ล้านช้าง อีสาน ล้านนา	อีสานเหนือ	นครราชสีมา อีสานใต้
1.7 ผู้ปริวรรตเป็นตัวอักษรไทย กลางปัจจุบัน		ก.า	ร.ต.สุวรรณ นันทจักร	ผ.ต.นฤมล ปิยวิทย์

ตาราง 1 เปรียบเทียบลักษณะและเนื้อหาของกฎหมาย 3 ฉบับในอีสาน (ต่อ)

ลักษณะและเนื้อหา	ฉบับ	กฎหมายพิจารณาจัดการและ ธรรมจักรเทียบกัน ⁽¹⁾	กฎหมายของบัวลำภู ฉบับบ้านเหล้าหมี่ ⁽²⁾	กฎหมายโบราณ (ฉบับสถาบัน ราชภัฏนครราชสีมา) ⁽³⁾
2. เนื้อหาหลักของกฎหมาย				
2.1 ลักษณะ	2.1 ลักษณะ	●	●	●
2.2 ทาส	2.2 ทาส	▲		●
2.3 ที่ดิน	2.3 ที่ดิน	▲	●	
2.4 สัตว์เลี้ยงกินและ เหยียบยาพิษผล	2.4 สัตว์เลี้ยงกินและ เหยียบยาพิษผล	●	●	●
2.5 ฐาน	2.5 ฐาน	●		●
2.6 ทำให้เสียทรัพย์	2.6 ทำให้เสียทรัพย์	▲		
2.7 ทำให้คนบาดเจ็บ ตาย	2.7 ทำให้คนบาดเจ็บ ตาย	▲		▲
2.8 โจร ปล้น	2.8 โจร ปล้น	▲		▲
2.9 พยานและวิธีพิจารณาคดี	2.9 พยานและวิธีพิจารณาคดี			●
2.10 การฟ้อง การหย่าร้าง	2.10 การฟ้อง การหย่าร้าง			▲
2.11 การกู้เงิน หนี้แบบต่างๆ	2.11 การกู้เงิน หนี้แบบต่างๆ			▲

หมายเหตุ : ● = เนื้อหาหลัก ▲ = เนื้อหาที่มีปานกลาง-น้อย

ที่มา : ⁽¹⁾จารุบุตร เรืองสุวรรณ, ผู้เขียน. 2527 : 199-214.

⁽²⁾สุวรรณ นันทจักร, ผู้ถอดความ. 2531 : 1-12.

⁽³⁾นฤมล ปิยวิทย์, บ.ก. 2541 : 1-97.

ประเด็นเนื้อหาหลักของกฎหมาย จากตาราง 1 จะเห็นว่ากฎหมาย 3 ฉบับจะมีทั้งเหมือนและแตกต่างกัน กล่าวคือ เนื้อหาหลักที่เหมือนกันทั้ง 3 ฉบับ คือ ลักทรัพย์ กับ บทลงโทษที่ว่าด้วยสัตว์เลี้ยงไปกินหรือเหี้ยบย่ำพืชผล แสดงว่า 2 เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญและเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของคนเป็นจำนวนมาก การลักทรัพย์เป็นการเบียดเบียนผู้อื่น ถ้าไม่มีบทลงโทษจะทำให้คนลักกันไปลักกันมา หรือแค้นกันไม่มีที่สิ้นสุด ส่วนเรื่องสัตว์เหี้ยบย่ำและกินผลผลิต เป็นเรื่องที่จะเกิดขึ้นง่ายมากถ้าไม่มีบทลงโทษเพราะการทำเกษตรเป็นวิถีชีวิตของคนไทยทุกภาค กล่าวโดยสรุป กฎหมายพิจารณาอาญาจักรและธรรมจักรเทียบกัน มีเนื้อหา 8 เรื่อง แต่มี 3 เรื่องที่เป็นเนื้อหาหลัก คือ ลักทรัพย์ สัตว์เลี้ยงกินและย่ำพืชผล และขู่สาว กฎหมายหนองบัวลำภูมี 3 เรื่องที่เป็นเนื้อหาหลัก คือ ลักทรัพย์ ที่ดิน และสัตว์เลี้ยงย่ำพืชผล กฎหมายโบราณมี 10 เรื่อง มีเนื้อหาหลัก 5 เรื่อง คือ ลักทรัพย์ ทาส สัตว์เลี้ยงกินและย่ำพืชผล ขู่สาว พยานและวิธีพิจารณาคดีดังปรากฏในตาราง 1

เพื่อให้เห็นภาพเนื้อหาของกฎหมายอีสานในยุคนั้น จึงขอกล่าวถึงเนื้อหาของกฎหมายเหล่านี้บางประเด็นพอสังเขป ดังนี้

(1) ประเด็นลักทรัพย์

ใน กฎหมายพิจารณาอาญาจักรและธรรมจักรเทียบกัน กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ดังนี้

- มีคนลักของมาฝากไว้ในเรือนเจ้าของเรือนรู้จักคนลัก เจ้าของเรือนมีโทษปรับไหม (ปรับไหม คือ ปรับให้ผู้เสียหาย) ครึ่งหนึ่ง ถ้าเจ้าของเรือนไม่รู้จัก เจ้าของเรือนถูกปรับเต็ม ถ้าจับตัวผู้ลักได้ให้ผู้ลักใช้ 4 ส่วน เจ้าของเรือนถูกปรับ 2 ส่วน (จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, 2527 : 204)
- ข่อย (ทาส) ขโมยของมาซ่อนไว้ในเรือนผู้ใด ถ้า 3 วันเจ้าของเรือนไม่บอกเจ้าของของ ข่อยหนีไป ให้ปรับเจ้าของเรือน 200 (ต้นฉบับไม่ระบุหน่วย) (จารุบุตร, เพิ่งอ้าง : 204)
- ผู้หญิงมาพักเรือนแล้วไปลักของเพื่อนบ้านหนีไป ให้ไหมเจ้าของเรือนเป็นเงิน 50 (จารุบุตร, เพิ่งอ้าง : 204)

- ลักข้าว 1 ตะกร้า ให้ไหมครึ่งหนึ่งของ 5 บาท ใช้ข้าวคืนเจ้าของ 9 เท่า ถ้าลักพอกะบุงให้ไหม 5 บาท ใช้ข้าวคืนเจ้าของ 9 เท่า ถ้าลักพอกหาบให้ไหม 50 ถ้าผู้ลักทุขียากให้ไหมครึ่งหนึ่งของ 5 บาท (จารุบุตร, เพิ่งอ้าง : 206)
- ลักควายจัวไปฆ่าใครก็ได้แบ่งเนื้อควายไปกินให้นับเป็นโจรด้วยลักควาย 1 ตัว ให้ปรับไหม 2 ตัว (จารุบุตร, เพิ่งอ้าง : 211)
- ลักหมากลักพลู บั๊ซของแพงให้ไหม 5 บาท (จารุบุตร, เพิ่งอ้าง : 213)
- ถ้าขโมยมาลักของให้ชาวบ้านใกล้เรือนช่วยกันต่อสู้จับขโมย ถ้าไม่ช่วยให้ปรับเจ้าของเรือนใกล้เคียงเท่าของที่ถูกลักไป (จารุบุตร, เพิ่งอ้าง : 213)
- ลักมะพร้าว ลูกตาล ถ้าจับได้ของกลางคืนเจ้าของ ให้ปรับอีกเท่าตัว ถ้าไม่ได้ของคืนให้ปรับไหม 2 บาท ถ้าลักพายได้ของเก่าคืนให้ปรับครึ่งบาท ถ้าไม่ได้ของคืนให้ปรับไหม 1 บาท (จารุบุตร, เพิ่งอ้าง : 214)

ใน กฎหมายหนองบัวลุ่มภูฉบับบ้านเหล้าหมี่ ได้กำหนดโทษผู้ลักทรัพย์ไว้ละเอียดมาก

- ลักลอบ ลักตุ้ม ให้ไหมร้อยหนึ่ง ถ้าไม่ได้ของคืนให้ไหม 4 พันเบี้ย ถ้าพบของกลางที่ที่ดินของใครไม่พบผู้ลักเจ้าของที่โกหกกว่าโจรเอามาทั้งไว้เขาไม่รู้เรื่องก็ไม่ใช้เหตุผลที่จะพ้นความผิด ให้ไหม 5 บาท
- ลักซูด ซ่อน จั่น (เครื่องมือจับปลา) ให้ไหม 1 เบี้ย ถ้าไม่ได้ของคืนให้ไหม 3 เบี้ย³
- ลักปลาในลอบ ในไซในตุ้ม ให้ไหม 6 สลึง ถ้าไม่ส่งปลาคืนให้ไหม 3 บาท
- ลักเรือ ได้ของคืนให้ไหม 200 (ต้นฉบับไม่ระบุหน่วย) ให้เอาเรือมาตั้งไหม 3 เท่า
- ลักพาย ไหม 1 บาท ถ้าไม่ได้ของคืนไหม 2 บาท
- ลักไถ ไหม 1 บาท ถ้าไม่ได้ของคืนไหม 3 บาท

³ หน่วยค่าปรับเป็นเบี้ย น่าจะผิดเพราะต่ำเกินไป ต้นฉบับอาจจะกล่าวผิดต่อ ๆ กันมา

- ลักคราด ไหม 6 สลึง ถ้าไม่ได้ของคืน ไหม 1 ตำลึง 2 สลึง
 - ลักหมากแดง หมากอี (ผักทอง) หมากผัก (ผัก) กล้วย อ้อย มี (ขนุน) ม่วง (มะม่วง) ไหม 1 บาท ไม่ได้ของคืนไหม 2 บาท
 - ลักพริก พลุ ผ้าว (มะพร้าว) ตาล ไหม 2 บาท ถ้าไม่ได้ของคืนไหม 1 ตำลึง
 - ลักหมาก (ไม้ผล) ในรั้ว ในเรือน ไหม 1 เบี้ย⁴ ไม่ได้ของคืนไหม 1 ตำลึง
 - ลักหอก ดาบ พรำ (มีด) ขวาน ไหม 5 บาท ถ้าไม่ได้ของคืนให้ไหม 2 เท่า
 - ลักกล้า ไหมกำละ 11,000 เบี้ย คิดเป็นเงิน 1 ตำลึง 1 สลึงเพื่อ⁴ ฯลฯ
- (สุวรรณ นันทจักร, 2531 : 1, 2, 9)

ในกฎหมายโบราณฉบับสถาบันราชภัฏนครราชสีมาได้กล่าวถึงโทษของการลักทรัพย์ไว้ละเอียดมากเช่นกัน

- ผู้ใดลักไม้ตะเคียน 1 ต้น ให้ไหม 3 ต้น ต้นละ 77,000 เบี้ย
- ลักไม้กะยอม ไม้สัก 1 ต้น ให้ไหม 3 ต้น ต้นละ 55,000 เบี้ย
- ลักไม้ยาง 1 ต้น ให้ไหม 3 ต้น ต้นละ 33,000 เบี้ย (นฤมล ปิยวิทย์, บ.ก. 2541 : 1-2)

- ลักหมูที่เขาล้างไว้ 1 ตัว ให้ไหม 3 ตัว ตัวละ 33,000 เบี้ย⁶
- ลักเปิดท่านไปฆ่า ให้ไหมตัวละ 77,000 เบี้ย
- ลักไก่ 1 ตัว ให้ไหม 3 ตัว ตัวละ 55,000 เบี้ย
- ลักไก่ชน 1 ตัว ให้ไหม 3 ตัว ตัวละ 33,000 เบี้ย
- ลักขุดไม้อันมีผล ให้ไหม 550,000 เบี้ย
- ลักขิง ข่า ให้ไหม 33,000 เบี้ย

⁴ ตัวเลขนี้ปรากฏในกฎหมาย ไม่ทราบว่ามีอัตราใดในการแปลงเบี้ยเป็นเงิน อัตราแลกเปลี่ยนทั่วไปสมัยต้นรัตนโกสินทร์ เงิน 1 ตำลึง 1 สลึง เพื่อ = 28,000 เบี้ย หรือ 6,400 เบี้ย = 1 บาท

⁵ ตัวเลขค่าปรับนี้ น่าจะคลาดเคลื่อน เพราะค่าปรับผู้ลักหมูตัวละ 33,000 เบี้ย ต่ำกว่าปรับผู้ลักไก่ ซึ่งถูกปรับตัวละ 55,000 เบี้ย

- ลักแดงโม 1 ลูก ให้ใหม่ 55,000 เบี้ย
- ลักน้ำเต้า ให้ใหม่ลูกละ 11,000 เบี้ย
- ลักส้มจุก ส้มซ่า มะม่วง ให้ใหม่ลูกละ 55,000 เบี้ย (นฤมล, เพิ่งอ้าง : 4)
- ผู้ใดเกี่ยวหญ้าในนาท่าน และเกี่ยวข้าวของท่าน โดยอ้างว่าเป็นหญ้า เมื่อพิจารณาแล้วเป็นต้นข้าวมากกว่า ให้ปรับใหม่จตุรพักตร ฟ่อนละ 7,000 เบี้ย ถ้าแกล้งเกี่ยวข้าวท่าน ให้ใหม่ฟ่อนละ 15,000 เบี้ย
- ลักแอก ไถ ให้ใหม่ 11,000 เบี้ย ไถ 33,000 เบี้ย
- ลักคราด ให้ใหม่ 31,000 เบี้ย
- ข้าวลัมไปหากัน ให้แหวกข้าวท่านออกก่อนเกี่ยว ถ้าไม่แหวกไปเกี่ยวเอาข้าวท่านด้วย ให้ใหม่เท่ากับลักข้าวท่าน
- ลักไข่น้ำในนาท่าน ให้ใหม่ 120,000 เบี้ย (นฤมล, เพิ่งอ้าง : 36)
- กระบือผู้ค่าตัว 6 ตำลึง นางกระบือค่าตัว 9 ตำลึง (36 บาท) ผู้ร้ายลักไป ถ้าได้ตัวคืนให้ใหม่สองตำลึงกึ่ง (10 บาท) ถ้าไม่ได้ตัวคืนให้ใหม่สามตำลึงกึ่ง (14 บาท) (นฤมล, เพิ่งอ้าง : 61)
- ลักไถ่ชนของหลวง ให้ใหม่ 330,000 เบี้ย (10 เท่าของไถ่ชนชาวบ้าน) เป็นเงิน 1 ชั่ง 13 ตำลึง 1 บาท 1 เฟื้อง เป็นแต่พินัยหลวง (เอาเข้าหลวงทั้งหมด)
- ลักตัดลอบในละหาน (หนองน้ำ) ให้ใหม่ลอบละ 1, 333, 333 เบี้ย เป็นเงิน 5 ตำลึง 3 สลึง 1 เฟื้อง 3 ไพ เป็นสินไหมกึ่งพินัยกึ่ง (ยกค่าปรับให้เจ้าของลอบ 50%, เข้าหลวง 50%) (นฤมล, เพิ่งอ้าง : 67)
- ลักข้าว ให้ใหม่ฟ่อนละ 15,000 เบี้ย เป็นเงิน 1 บาท 3 สลึง 1 เฟื้อง (สินไหมกึ่งพินัยกึ่ง) ถ้าลักเป็น 100 ฟ่อน นอกจากปรับแล้วให้เอาโจรขึ้นชาหยั่ง 3 วัน ร้องประจานตัวเองว่าอย่าดูเถียงอย่างช้าเลย และตีด้วยพลดหนักฟ่อนละสามที ถ้ากลับมาลักอีกให้ตัดตีนสินมือเสีย (นฤมล, เพิ่งอ้าง : 68)

ข้อสังเกตประการแรก กฎหมาย 2 ฉบับหลัง (กฎหมายหนองบัวลำภู, กฎหมายโบราณ)ซึ่งเข้าใจว่าตราว่าปลายสมัยกรุงธนบุรีถึงรัชกาลที่ 1 มีรายการกำหนดโทษการลักขโมยเพิ่มมากกว่ากฎหมายฉบับแรก (กฎหมายพิจารณา

อาณาจักร) ซึ่งตราหน้านั้นราว 200 ปี แสดงว่ามีการทำความผิดใหม่ๆ เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จึงต้องเพิ่มรายการบทลงโทษ

ประการที่สอง กฎหมายสมัยก่อนกำหนดให้ชาวบ้านต้องช่วยเหลือกันเวลาโจรขโมยเข้ามาลักขโมยหรือปล้น ชาวบ้านใกล้เคียงต้องช่วยกัน หากไม่ช่วยมีความผิด ที่รัฐกำหนดแบบนี้ก็เข้าใจว่ายุคนั้นรัฐไม่มีกลไก คือ ตำรวจ มากพอที่จะช่วยป้องกันปราบปรามโจร โดยเฉพาะในชนบทชาวบ้านต้องช่วยเหลือกัน ซึ่งในกฎหมายตราสามดวง (เล่ม 4 หน้า 303-304) พระราชกำหนดเก่า พ.ศ. 2274 (สมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ) มาตรา 5 กำหนดโทษให้ปรับชาวบ้านใกล้เคียงกับเรือนที่ถูกโจรปล้นฆ่าเจ้าทรัพย์ ถ้าช่วยกันจับโจรไม่ได้จะถูกปรับ 1 ใน 4 ของทรัพย์ที่ถูกโจรปล้นไป (แต่ที่ไม่ปรากฏในกฎหมายโบราณฉบับนี้ เพราะกฎหมายนี้ที่ได้ต้นฉบับมาไม่ครบ มีเนื้อหาประมาณร้อยละ 10 ของกฎหมายตราสามดวงเท่านั้น)

(2) ประเด็นสัตว์เลี้ยงกินและเหยียบย่ำพืชผล

ประเด็นนี้เป็นประเด็นหลักปรากฏในกฎหมายทั้ง 3 ฉบับ ใน **กฎหมายพิจารณาอาณาจักรและธรรมจักรเทียบกัน** ได้ตราเรื่องนี้ไว้ดังนี้

- คนไล่วัวควาย ถ้ามันไปกินข้าวที่เพิ่งปลูกใหม่ก็ดี ข้าวตั้งท้องก็ดี มันกินเท่าใดก็ให้ชดใช้เท่านั้น โดยเจ้าของข้าวต้องผูกวัวควายนั่นแล้วไปบอกเจ้าของวัวควาย ถ้าเจ้าของไม่มาวัวควายตายจะไปฟ้องร้องเจ้าของข้าวไม่ได้ แต่ถ้าเจ้าของข้าวไม่บอกเจ้าของวัวควาย เจ้าของไปตามก็ไม่ยอมบอก กลับเอาวัวควายซ่อนเอาไว้ให้ปรับไหมเจ้าของข้าวเป็นวัวหรือควาย 1 ตัว ส่วนตัวที่ซ่อนไว้ยกให้เจ้าของข้าวที่ถูกวัวควายกิน แต่ถ้าเจ้าของข้าวเอาวัวควายไปฆ่ากินให้ปรับมัน 2 เท่า (จารุบุตร, อ้างแล้ว : 310)

- วัวควายกินข้าวที่ยังอ่อนอยู่ภายใน 3 วัน ถ้าเจ้าของวัวควายไม่มาตกลงกับเจ้าของข้าว ให้ลงโทษเจ้าของวัวควาย โดยเสียเหล้าสองไห ไก่สองตัว ให้เจ้าของข้าว (จารุบุตร, อ้างแล้ว : 211)

- วัวควายตกคันไร่ไถ่คันนากินข้าว เจ้าของสัตว์ไม่มาหาเจ้าของนา แม้ว่า

ข้าวที่เสียหายจะน้อย แต่ชนไก่ตก ชนกร่วง ก็ถือว่าเสียหาย ให้ปรับ 100 แต่ถ้าเจ้าของนาฆ่าวัวควายตาย ให้ปรับไหมเจ้าของนา 100 (ต้นฉบับไม่ระบุหน่วย) (จารุบุตร, เฟื่องอ้าง : 214)

ใน **กฎหมายหนองบัวลำภู** กล่าวถึงเรื่องนี้อย่างละเอียดถึง 5 หน้า โดยจำแนกไว้ละเอียดมาก คือ กำหนดบทลงโทษไว้แตกต่างกันระหว่างฆ่า ม้า วัว ควาย กินข้าว และปรับเล็กน้อยตามจำนวนของสัตว์ ในสัตว์แต่ละประเภทยังแตกต่างกันตามเพศของสัตว์อีก ยิ่งกว่านั้นยังแตกต่างกันตามอายุและสภาพของข้าว นอกจากเสียค่าปรับไหมเป็นเงินแล้ว ยังต้องเสียค่าทำขวัญแม่โพสพอีก เช่น

“มาตรา 1 ช้างพังกินข้าวท่าน เมื่อท่านถูกกองไว้ในลานนั้น ให้ไหมตัวละ 150,000 เบี้ย* ไบศรีซ้ายขวา ผ้าขาวผืน 1 ชั้นล่างหน้าลูก 1 เหล้าพะเนียง 1 ไหว ทำขวัญนางโกศพลฯ ให้ (เจ้าของสัตว์) เอาแต่ 84,000 เบี้ย* ของเหลือนั้นให้แก่เจ้าของสัตว์ เจ้า (ของ) สัตว์ให้คืนแก่เจ้าข้าวเทอญ” (สุวรรณ, อ้างแล้ว : 3)

- ถ้าข้าวตั้งท้องและข้าวออกรวงแล้ว ช้างพลายกินถูกปรับไหมตัวละ 44,000 เบี้ย ช้างพังตัวละ 33,000 เบี้ย ม้าตัวผู้ตัวละ 11,000 เบี้ย ม้าตัวเมีย 10,000 เบี้ย วัวตัวผู้ตัวละ 6,000 เบี้ย วัวตัวเมีย 4,000 เบี้ย ควายตัวผู้ตัวละ 17,000 เบี้ย กับควายตัวเมีย 14,000 เบี้ย (สุวรรณ, เฟื่องอ้าง : 5)

- ถ้าช้าง ม้า วัว ควาย เจ้าของเดียวกัน กินข้าว 1-30 ไร่ และฆ่าข้าวด้วย ให้คิดเฉลี่ยอย่างละ 10 ตัว มาปรับไหม แม้จะมีสัตว์ถึง 100 ตัว หรือ 1,000 ตัว มากินข้าวในคราวเดียวกัน ให้ปรับไหมเป็นเงินเพียงครั้งละ 10 ตัว และให้นายบ้านนายอำเภอ เฒ่าแก่ มาพิจารณาดูความเสียหายเล็กน้อยของข้าวตามความเป็นจริง ให้เจ้าของสัตว์ชดใช้ข้าวตามนั้น (สุวรรณ, เฟื่องอ้าง : 7)

ใน **กฎหมายโบราณ** กำหนดโทษของการปล่อยให้สัตว์เลี้ยงกินข้าวแบบเดียวกับกฎหมายหนองบัวลำภู คือ กำหนดค่าปรับเล็กน้อยตามประเภทจำนวนสัตว์

* ในต้นฉบับเทียบเป็นเงินไว้ด้วย แต่อัตราการแลกเปลี่ยนไม่ค่อยเป็นระบบ

เพศ อายุของข้าว และอัตราปรับตัวก็เท่ากันด้วย (นฤมล, อ้างแล้ว : 31-32)

กฎหมาย 2 ฉบับหลังนี้ เข้าใจว่าคงจะลอกมาจากแหล่งเดียวกัน คือ กฎหมายตราสามดวง เล่ม 3 พระอัยการเบ็ดเสร็จ หน้า 95-97 จะมีแตกต่างกันบ้าง คือ ตัวเลขบางรายการไม่ตรงกัน เข้าใจว่าลอกมาผิด (นฤมล, เพิ่งอ้าง : 31-32 และ สุวรรณ, อ้างแล้ว : 10)

(3) ประเด็นข้อหา

สังคมอีสานในยุคนี้เป็นสังคมที่มีจารีตควบคุมจริยธรรมของผู้หญิงมากกว่าผู้ชายคล้ายภาคอื่น ผู้หญิงมีสามีแล้วและสามียังมีชีวิตอยู่จะยุ่งเกี่ยวกับชายอื่นมิได้ ผู้ชายอาจมีภรรยาได้หลายคน แต่จะไปยุ่งเกี่ยวกับหญิงที่มีสามีมิได้ การยุ่งเกี่ยวกับภรรยาของคนอื่นมีบทลงโทษแตกต่างกันตามลักษณะความผิดมากน้อย และตามฐานะทางสังคมของผู้กระทำผิด เช่น กฎหมายพิจารณาอาญาจักรฯ กำหนดโทษเรื่องนี้ไว้ว่า ผู้ใดทำมิฉฉาจาร (ได้เสีย) กับเมียท่าน ให้ปรับไหม 1, 600 (ต้นฉบับไม่ระบุหน่วย) ถ้าชักมือถือนิ้วเมียท่าน ปรับไหม 800 ถ้าเล้าโลม (ใช้วาจา) ปรับไหม 400 ถ้าเจ้าหัวแสนท้าวพระยาหัวหมื่นทำมิฉฉาจารกับเมียท่าน ให้ปรับไหม 2,000 ได้ชักมือถือนิ้ว ปรับไหม 600 เล้าโลม ปรับไหม 300 หัวขุน หัวพัน ทำมิฉฉาจารกับเมียท่าน ปรับไหม 800 ชักมือถือนิ้ว เล้าโลม ปรับไหม 150 คนทุกซ์ (คนจน) ทำมิฉฉาจารกับเมียท่าน ปรับไหม 200 ชักมือถือนิ้ว ปรับไหม 100 อนึ่ง ข่อย (ทาส) มัก (รัก) เมียเจ้า ควรฆ่าเสีย ถ้าไม่ฆ่าให้ชายเสีย แต่ถ้าเจ้ารักเมียข่อย ให้ปล่อยผู้ผิด (ข่อย) เป็นไทย ถ้าเจ้าไปรักเมียท่าน ถูกท่านฆ่าตายก็แล้วกันไป (จารุบุตร, อ้างแล้ว : 203)

ใน กฎหมายโบราณฯ มีมาตรการปรามการผิดประเวณี และมีรายละเอียดมากกว่า เช่น

- โทษของหญิงมีชู้ ให้ประจานด้วยการไถนา โดยหญิงนั้นให้เอาเฉลว ปะหน้าทัดดอกจำปาแดงทั้งสองหู ร้อยดอกชบาเป็นมาลัยใส่คอ ให้หญิงเทียบแอกข้างหนึ่ง ชายชู้เทียบข้างหนึ่ง ประจานด้วยการไถนา 3 วัน ถ้าชายผู้ผิดยังรักเมียมันอยู่มิให้ประจาน ให้เอาชายผู้ผิดเทียบแอกข้างหนึ่ง อย่าปรับไหมชายชู้เลย

(นฤมล, อ้างแล้ว : 52)

- หญิงโตนอกใจผัว มันเอาชายมาร่วมหมอนทั้ง 3 คน ท่านว่าเป็นหญิงแพศยา มิให้ปรับไหมชายชั้นนั้นเลย ให้เอาปูนเขียนหญิงร้ายนั้นเป็นตรา เอาขึ้นหาหยั่งประจาน (นฤมล, เพิ่งอ้าง : 31-53)

- ชายขึ้นหาหญิง พ่อแม่ของผู้หญิงไม่รู้ คิดว่าเป็นโจร เป็นขโมย จึงฆ่าชายผู้นั้นตาย ให้ชายลูกสาวผู้นั้นให้กับพ่อแม่ผู้ชาย โดยคิดราคาค่าตัวครึ่งหนึ่ง (นฤมล, เพิ่งอ้าง : 54)

- ชายชู้หากไม่มีเงินปรับไหม (ปรับให้ชายผู้ผัว) และพินัย (ปรับเข้าหลวง) ให้ชายชั้นนั้นตกเป็นทาสของชายผู้ผัวจนตลอดชีวิตของชายผู้ผัว หากชายผู้ผัวตาย ให้ชายชู้พ้นจากการเป็นทาส มิให้ตกเป็นทาสของบิดามารดาของชายผู้ผัว (นฤมล, เพิ่งอ้าง : 54)

- ชายชู้และหญิงฆ่าผัวตาย ให้ฆ่าชายชู้และหญิงให้ตายตกไปตามกัน ถ้าผัวไม่ตายแต่บาดเจ็บ ให้ปรับไหมชายชู้ฐานละเมิดผิดเมียท่าน ตามศักดินา โดยศักดินา 200 ลงมา ให้ปรับชู้ 2 ชั่ง ให้ผัวครึ่งหนึ่ง เข้าหลวงครึ่งหนึ่ง ส่วนหญิงนั้นให้โกนศีรษะที่ตะแสงแกง เอาเฉลวปะหน้า ทัดดอกชบาแดง ประจาน 3 วัน สักรูปหญิงชายไว้ที่แก้ม ถ้าผัวยังรักเมียไม่ต้องการให้ลงโทษเมีย ให้เอาสินไหมที่ผัวจะได้เข้าพระคลังหลวง (นฤมล, เพิ่งอ้าง : 64)

ประเด็นเรื่องชู้สาวนี้ไม่พบในกฎหมายหนองบัวลำภู อาจเป็นเพราะสังคมชนบทในหมู่บ้านเป็นสังคมแคบๆ ใครทำอะไรดีไม่ได้ก็รู้กันหมดทั้งหมู่บ้าน สังคมสอดส่องดูแลซึ่งกันอยู่แล้ว ผู้สร้างกฎหมายนี้เห็นว่าไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องชู้สาว จึงไม่ได้ลอกส่วนนี้มา

(4) ประเด็นที่ดิน

ประเด็นที่น่าสนใจคือ เรื่องกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ปรากฏใน **กฎหมายพิจารณาอาณาจักรและธรรมจักรเทียบกัน** หน้า 201 ว่า “ตนผู้ใดซึ่งเอาดินแดนบ้านเมือง กิติ ไร่นาท่านผิงหลักปักแดน ผิดว่าไต่สวนแพ้ให้ใส่ขันคาอ้อมแก้มัน เหตุว่าแผ่นดินมีค่ามากมาย” แสดงให้เห็นว่า รัฐเมื่อ พ.ศ. 2063-2090 ได้ยอมรับกรรมสิทธิ์ใน

ที่ดินของเอกชนที่ “ฝังหลักปักแดน” แล้ว ผู้ใดจะไปเอาที่ดินเหล่านี้ไปเป็นของตนไม่ได้ แต่ในกฎหมายดังกล่าวไม่มีรายละเอียดมากกว่านี้

ใน **กฎหมายหนองบัวลำภู** ซึ่งเข้าใจว่าลอกมาจากพระอัยการเบ็ดเสร็จในกฎหมายตราสามดวง เล่ม 3 มีประเด็นที่เกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในที่ดินหลายมาตรา เช่น ในกฎหมายหนองบัวลำภูกล่าวว่า

- โฉนดผู้อื่น ให้ปรับไหม 220,000 เบี้ย ปรับเข้าหลวงครึ่งหนึ่ง เจ้าของนาครึ่งหนึ่ง (สุวรรณ, อ้างแล้ว : 9) (แต่ในพระอัยการเบ็ดเสร็จ มาตรา 39 ปรับไหม 110,000)

- คราดนาหลบขี้ไถผู้อื่น ให้ปรับไหม 10,000 เบี้ย (แต่พระอัยการเบ็ดเสร็จ มาตรา 40 หน้า 109 ให้ปรับไหม 220,000)

- ย้ายคันทนาให้ที่นาของตนมากขึ้น ปรับไหม 110,000 เบี้ย (สุวรรณ, เพิ่งอ้าง : 9) (อัตราปรับไหมเท่ากับในพระอัยการเบ็ดเสร็จ มาตรา 41 หน้า 109 แต่ในพระอัยการมาตรานี้มีรายละเอียดมากกว่า คือ ผู้ใดบังอาจพุนโคก ปลุกห้ำงยกคันทนา เอนาของคนอื่นมาเป็นของตน ให้ปรับไหม 110,000)

- นาร้าง เจ้าของที่บ้านเมืองเอามาทำกิน ต่อมาซื้อลูกหลานกลับมาซื้อพื้นอ้างสิทธิ สอบสวนแล้วเป็นนาพ่อแม่ตายายของเขา ให้คืนทายาทเขาไป ให้เจ้าเมืองเรียกภาษีที่ดินเข้าหลวง (สุวรรณ, เพิ่งอ้าง : 9) (ตรงกับพระอัยการเบ็ดเสร็จ มาตรา 43 หน้า 110)

- เรือกสวนไร่นาคาบเกี่ยวกัน มีปัญหาให้บอกเฒ่าแก่มาพิจารณา วัดตรวจสอบตัดสินให้ถูกต้อง (สุวรรณ, เพิ่งอ้าง : 10) (คล้ายกับพระอัยการเบ็ดเสร็จ มาตรา 47 แต่ในพระอัยการฯ มีรายละเอียดเกี่ยวกับปัญหาที่คาบเกี่ยวถึง 6 มาตรา อยู่ในมาตรา 47-52 หน้า 112-114)

- ที่ดินที่เจ้าของไปราชการต้องล้อมรั้วไว้ แต่ถ้าไปนาน 9 ปี 10 ปี ให้เจ้าบ้านเจ้าเมืองเอาที่ดินนั้นไปให้ราษฎรทำประโยชน์ (สุวรรณ, เพิ่งอ้าง : 10) (ตรงกับพระอัยการเบ็ดเสร็จ หน้า 115)

- ให้คนอื่นมาใช้ที่ดินของตน 2 ปี ปลุกเรือน ทำไร่ ทำสวน ปลุกไม้ผล ต่อมาเขาไม่อยู่ให้ขายได้แต่เรือน ส่วนที่ดินนั้นจะขายไม่ได้ ยังเป็นสิทธิของเจ้าของเดิม (สุวรรณ, เพิ่งอ้าง : 10) ซึ่งในข้อนี้เนื้อความตรงกับพระอัยการเบ็ดเสร็จ มาตรา 53 (กฎหมายตราสามดวง เล่ม 3, อ้างแล้ว : 116)

- มีผู้มาขอใช้ที่นาปลุกเรือนไม่ได้กันไร่ แม้อยู่ถึง 3 ปี จะมาอ้างสิทธิเป็นเจ้าของที่ดินนั้นไม่ได้ (สุวรรณ, อ้างแล้ว : 10)

- มีผู้มาขอใช้ที่ดินทำไร่ ทำนา ทำสวน หรือใช้แหล่งน้ำของตน เจ้าของจะเอาคืนได้ภายใน 3 ปี หากเกิน 3 ปี คนผู้นั้นมีสิทธิทำกินไปโดยตลอด แต่ถ้าเขาจะเอาที่ไปขาย จำนำ หรือให้ญาติพี่น้องเมื่อใด ที่ดินนั้นจะกลับเป็นสิทธิของเจ้าของเดิม (สุวรรณ, เพิ่งอ้าง : 11) ซึ่งประเด็นนี้มีเนื้อความตรงกับพระอัยการเบ็ดเสร็จ มาตรา 57 (กฎหมายตราสามดวง เล่ม 3, อ้างแล้ว : 118)

- เจ้าของนาเอาที่นาให้คนเช่า ผู้เช่าจ่ายค่าเช่าแล้ว ถึงเวลาทำนาแล้วไม่มาทำ เจ้าของนาเอานาไปให้อีกรายเช่า เจ้าของนาต้องคืนค่าเช่าให้กับผู้เช่ารายแรก (สุวรรณ, เพิ่งอ้าง : 11) ประเด็นนี้คล้ายกับพระอัยการเบ็ดเสร็จ มาตรา 59 (กฎหมายตราสามดวง เล่ม 3, อ้างแล้ว : 119) ต่างกันตรงที่ในพระอัยการฯ เจ้าของนาต้องคืนค่าเช่าให้ผู้เช่ารายแรกเป็น 2 เท่า กรณีฝนไม่พอทำนาผู้เช่าจะเอาค่าเช่าคืนไม่ได้เพราะต่อมาถ้าฝนตกก็ทำนาได้ “เพราะเหตุทำนานั้นเอาฝนเป็นประมาณ”

- รัฐมีอำนาจที่จะเอาที่ดินที่คนทั่วไปจัดสรรให้ผู้ใดทำประโยชน์ก็ได้ โดยให้นายบ้าน เจ้าแขวงอำเภอบน “เป็นผู้จัดการ” (สุวรรณ, อ้างแล้ว : 10) ผู้มาใช้ที่ดินก็ได้เป็นเจ้าของที่แปลงนั้น ซึ่งตรงกับพระอัยการเบ็ดเสร็จ (กฎหมายตราสามดวง เล่ม 3, อ้างแล้ว : 115)

จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นว่า (1) กฎหมายหนองบัวลำภู นั้นลอก (กฎหมายตราสามดวงพระอัยการเบ็ดเสร็จ) มาอย่างแนบเนียน (2) กฎหมายนี้เห็นได้ชัดว่ารัฐยอมรับกรรมสิทธิ์ในที่ดินของเจ้าของนาเดิมมากกว่าผู้มาใช้ที่ดินภายหลัง (3) แต่รัฐก็ยังเห็นว่าที่ดินนั้นถ้าปล่อยทิ้งไว้ไม่มีประโยชน์ รัฐก็เก็บภาษีที่ดินไม่ได้ ดังนั้นรัฐจึงมีอำนาจจะเอาที่ดินซึ่งว่างเปล่า รกร้าง เพราะคนทิ้งไป มาจัดให้คนอื่น

ทำได้เสมอ (4) คนที่ไม่ใช่ประโยชน์ในที่ดินและยอมให้คนอื่นมาใช้ที่ดินนั้นตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไป คนผู้นั้นจะได้สิทธิการใช้ที่ดินจนตาย หรือจนกว่าจะไม่ใช่ เจ้าของเดิมจะเอาคืนมิได้ กรรมสิทธิของเจ้าของเดิมเกือบจะหมดไป แต่ยังไม่หมด เพราะถ้าผู้ใช้ที่ดินรายนั้นตายหรือไม่ใช่ที่ดิน กรรมสิทธิกลับมาเป็นของเจ้าของเดิมอีก ผู้ใช้ที่ดินมิได้เป็นเจ้าของโดยสมบูรณ์ ผู้ใช้ที่ดินคนนั้นจะขายหรือยกให้ใครหรือจำนำไม่ได้ แสดงให้เห็นว่ารัฐให้สิทธิต่อผู้ใช้ที่ดินมากกว่าเจ้าของเดิม ตรงที่เขาใช้ที่ดินแปลงนั้นอยู่มาตรการของรัฐในประเด็นหลังนี้ก็เพื่อป้องกันไม่ให้เจ้าของที่ดินทั้งที่ดินหรือปล่อยให้คนอื่นมาใช้ที่ดินของตนนาน

สรุป

จากการวิเคราะห์กฎหมาย 3 ฉบับ โดยเปรียบเทียบกันเองและเปรียบเทียบกฎหมายตราสามดวง พบว่า กฎหมายพิจารณาอาณาจักรและธรรมจักรเทียบกัน ซึ่งตราขึ้นราว พ.ศ. 2063 -2090 ในสมัยพระเจ้าโพธิสาลราชของอาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง เป็นกฎหมายที่ไม่ได้ลอกเลียนกฎหมายอยุธยา มีลักษณะเฉพาะตน เป็นกฎหมายที่ใช้บังคับทั้งในอาณาจักรล้านช้าง ล้านนา และภาคอีสาน ก่อนไทยมีอำนาจ (ก่อนพ.ศ. 2322) ส่วน กฎหมายหนองบัวลำภู เห็นได้ชัดว่าลอกและดัดแปลงมาจากกฎหมายอยุธยา (กฎหมายตราสามดวง) เป็นกฎหมายที่ใช้ในพื้นที่อีสานเหนือประมาณ พ.ศ. 2322-ก่อนปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาลที่ 5 ส่วน กฎหมายโบราณ แม้จะได้นำไม่ครบชุดแต่เห็นได้ชัดว่าเป็นกฎหมายอยุธยาแน่นอน แม้คำปรับจะแตกต่างกันไปบ้างจากกฎหมายตราสามดวง กฎหมายโบราณนี้ใช้บังคับในพื้นที่อีสานใต้ซึ่งไทยใช้วิธีปกครองแบบจตุสดมภ์ซึ่งภาคกลางใช้มาตั้งแต่อยุธยา กรุงเทพมหานคร กรุงเทพฯ จนถึงสมัยก่อนปฏิรูปการปกครอง

เอกสารอ้างอิง

ถิ่น รัตติกน, ผู้แปล. 2536. **กฎหมายโคสาราษฎร์**. เชียงใหม่ : สหวิทยาลัย
ล้านนา.

กฎหมายตราสามดวง เล่ม 3. 2506. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา.

นฤมล ปิยวิทย์, บ.ก. 2541. **กฎหมายโบราณ**. นครราชสีมา : สถาบันราชภัฏ
นครราชสีมา.

สุวรรณ นันทจักร, ผู้ถอดความ. 2531. “กฎหมายหนองบัวลำภู ฉบับบ้าน
เหล่าหมี” ใน อรรถ นันทจักร. **กฎหมายภาคอีสานจากเอกสารประเภท
โบราณ**. อุบลราชธานี : โรงเรียนอำนาจเจริญ.

จารุบุตร เรื่องสุวรรณ. 2527. “กฎหมายพิจารณาอาณาจักรและธรรมจักรเทียบกัน”
ใน **เชิดชูเกียรติ ขพนข จารุบุตร เรื่องสุวรรณ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
คุรุสภา.

Laws in I-saan before Governmental Reformation

Suwit Theerasasawat

Before the reforms of King Rama V, Central rulers did not impose the same laws across all locations within their vicinity. Within Isan different laws were used in different zones. In South Isan where the majority of population was Thai-Korat, Thai-Khmer, and Thai-Kuy, the Sam Duang Law and Jatu Sodom system of ruling of Ayudhaya were applied. In the Central and North Isan where the majority of the population was Thai-Lao, ruling systems followed that of Lanchang while the laws were adapted from Ayudhaya. Before the rule of Central Thai, Isan used Kosarat Law. This Law was issued by King Bhodhisalrath and was enforced in Lan-na, Lanchang and Isan.

